

A KORMÁNY SZERINT
TÚL SOK ITT
A KÉMÉNYSEPRŐ

HOLLAND ORVOSOK
A MENEKÜLT GYEREKEK
GYÓGYÍTÁSÁRÓL

UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI
KONFLIKTUS: MOSZKVA
CSAK EGY KÁVÉT KÉR

EGYENLŐTLEN HARC AZ
USZODÁKÉRT: KISZORÍTOTT
HOBBIÚSZÓK

POLITIKAI–KULTURÁLIS HETILAP | WWW.MAGYARNARANCS.HU

XXIX. ÉVFOLYAM 42. SZÁM | 2017. OKTÓBER 19. | ÁRA 599 FT | ÉVES ELŐFIZETŐKNEK 399 FT

MAGYAR NARANCS

A Weinstein-botrány

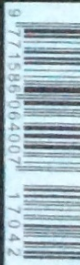
Off-Biennále

„Nem
bezapálni,
nem
elfogadni”

Parti Nagy Lajos

közéletről,
költészetéről és
az ősről

BÜSZKESÉG ÉS HAVIBÉRLET

„Övék a vár – mienk a város”

Off-Biennále

■ Az immár másodszer megrendezett Off-Biennále a független és erős nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező művészeti szcéna projektje, amely állami támogatás nélkül, alulról szerveződve épül fel. Egyik célja, hogy bevonja a projektbe és megmutassa az érdeklődőknek a város művészi szövetének ismeretlen, de izgalmas helyszíneit; így váltak alkalmi kiállítóhelyé üres üzlethelyiségek, elhagyott ipari épületek vagy a közönség elől nagyrészt elzárt helyek, mint most az MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézet, nem beszélve a számos köztéri performanszról. (Erre utal egyébként a projekt egyik címe is: *Övék a vár – mienk a város.*)

A körülbelül 50 helyszínen, 150 művész bevonásával létrejött kiállítás- és rendezvényesorozat másik célja, hogy bizonyítsa, a képzőművészet képes rá, hogy saját „eszközeivel részt vegyen a közügyekről való társadalmi párbeszédben”.

Az első, 2015 tavaszán megrendezett biennáléval ellentétben most van egy központi téma, amely a társadalmi felelősségvállalás, illetve az oktatás és a demokrácia kapcsolata köré szerveződik – abból a célból, hogy az „antidemokratikus és szegregáló tendenciák” ellenében felmutassa a kortárs „művészet társadalmi illetékességét”. Még ha vannak is kétségeim a kortárs művészet láthatóságát vagy társadalomformáló erejét illetően, ma kevés aktuálisabb téma van az idegenellenesség elharapódzásánál vagy az oktatási rendszer leépítésénél (amelyet láthatóan azért alakítottak át, hogy illiberális, gyűlölködő, önálló gondolkodásra képtelen jobbágyokat neveljenek ki).

Valahol Európában

Az idei Off másik címe (*Gaudiopolis 2017 – az öröm városa*) egy konkrét, magyarországi gyerekköztársaságra utal – a kurátorcsapat pontosan ezért támaszkodott egy pozitív, az egyéni felelősségvállalást, a demokráciát és a közösségépítést kiemelő példára. Az OSA Archivumban bemutatott anyag az 1946 és 1950 között működő, Sztéhlo Gábor evangélikus lelkész által létrehozott, vallástól, társadalmi hovatartozástól és nemzetiségtől függetlenül

EW A PARTUM FOTÓI

mindenkit befogadó, több száz elárvult, éhez és otthontalan gyermeknek létrehozott árvaház történetét dolgozza fel. S bár az első gyerekköztársaság már 1530 körül létrejött, a lelkesít mégis egy film, az 1938-as *Fiúk városa* inspirálta (amely egy 1911-ben megalakított, amerikai gyerekköztársaság történetén alapul). Gaudiopolisnak van még egy filmes vonatkozása; Radványi Géza *Valahol Európában* című filmjében (1948) számos, a közösséghez tartozó gyerek szerepelt (egy korabeli filmhíradórészleten megtekinthetjük a szereplőválogatást is). Bár nem ez volt az első ilyen magyarországi kezdeményezés (a debreceni 1943-ban alakult), a gyerekköztársaságok nagyjából hasonló elven működtek. Gaudiopolisnak saját újságja, parlamentje és pénze volt (az ún. Gapo-dollárt az infláció miatt a villamosjegy árához kötötték), a gyerekek moziba és kiállításokra jártak. A tagok rendelkeztek állampolgársági könyvvel, s maguk készítették a mindennapi szükségletekhez kapcsolódó „termékeket” (ágy, asztal, cipő). A kiállítást egy olyan installáció keretezte, amelyet a Cseppkő Gyerekotthon Központ, illetve a solymári Waldorf-iskola növendékei hasonló módon kiviteleztek, s melyet a Gaudiopolisba látogató Weöres Sándor halandzsaversei ihlettek.

A kiállítás igen sokszínű, egyszerre felemelő és megrázó; láthatjuk Langer Klára szociofotóit nyomorék, műlábbal is focizó gyerekekről, s a terezíni gettóban hasonló módon működő köztársaság, a Škid folyóiratát (*Vedem*) is.

Maga a merítés is széles. Kitér más, független csoportokra (Európai Iskola), Mérei Ferenc harmincas években írt, a gyerekközpontú

nevelést szorgalmazó írásaira, a szociográfiákra (Illyés Gyula: *Puszták népe*), melyek a társadalmi mobilitás és a mindenkinek azonos minőségben járó oktatás mellett érveltek. (Nem véletlen, hogy 1945-ben az egyik első törvény az elemi és polgári rendszer eltörléséről, a nyolcosztályos iskola bevezetéséről rendelkezett.) A válogatásba bekerültek a bányai nyaraltatások (1938–1978) vagy a szintén Sztéhlo által Nagytarcsán 1938-ban létrehozott első bentlakásos népfőiskola és ennek példáján az 1946-ban megalakított NÉKOSZ – amely (ha már a filmes analógiáknál tartunk) Jancsó

Miklós filmjéből (*Fényes szelek*) ismerhető. (Centrális Galéria, Budapest, Arany János utca 32., nyitva: október 29-ig)

Könyvbarátság

Sztéhlo árvaháza több helyszínen is működött; 1944-ben például ideiglenes otthont alakítottak ki a Vasas Szakszervezeti Szövetség székházában. Az itt bemutatott projekt (címét Szabó Ervin: *Néhány szó a szocialista könyvbarátságról* című, 1916-os írásából kölcsönözték) szándéka szerint a „kultúra hozzáférhetőségének” kérdésével foglalkozik. S valóban, szó esik az 1938 és 1944 között megrendezett vasárnapi matinékről; a díszteremben tartott előadásokon nemcsak a dalárda (a Vasas Kórus) vagy a fényképeken is megörökített mozgaskórus lépett fel, hanem Petőfi- és Ady-versekkel Gobbi Hilda és Major Tamás is. A legérdekesebb mégis az, ahogy a múlt rétegei egymásra rakódnak. Egy légtérbe kerül, mintegy időben összepréselődik az 1918-as szakszervezeti névsor, az 1927-ben létrehozott, számos díjat elnyerő női tornászcsapat, az 1942-ben itt megrendezett kiállításához beérkezett munkák, melyek díjazásáról a szervezett munkások szavazhattak. Nem beszélve a szocializmus lehetőségét árasztó bútorokról (na meg a lambériáról), a különböző szakosztályoknak emléket állító, különös nippelről vagy a képregényben gazdag *Feketemosó* című közéleti szabadlap számára 2016-ban készült krumplinyomat címlapképekről. Vagy éppen összezavarodik, megfordul a lineáris idő: Miklós Szilárd szó szerint láthatóvá teszi Mattis Teutsch János

1945 után készült munkáinak különös átalakulását. A saját program alapján kidolgozott, szocialista realista munkái alatt ugyanis a húszas években létrehozott, konstruktivista festmények rejtőztek, melyeket 2013-ban egy kereskedelmi galéria mintegy feltárt. Ezen eljárás eredményeképpen megsemmisült Mattis Teutsch egyik korszaka, viszont új munkákkal gazdagodott életművének avantgárd (egyébiránt kereskedelmi szempontból jól teljesítő) periódusa. A kiállításon szerepel egy fiktív jövőben/múltban játszódó, diavetítőn megtekinthető *Mese*, mely az Ellenforradalom és a Forradalom hivatalos versus értékes műveiről, illetve a muzeológusok és művészettörténészek lehetséges stratégiáiról szól (lásd például: belülről bomlasztani). (*Vasas Szakszervezeti Szövetség székháza, Budapest, Magdolna utca 5., nyitva: október 22-ig*)

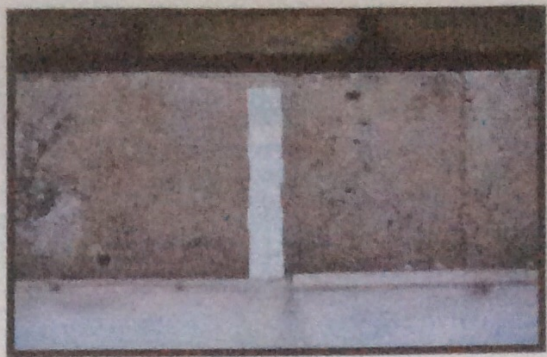
Rebels

Egyfajta miniforradalom tört ki 1990 májusában a Magyar Képzőművészeti Főiskolán. A diákok fellázdak az akadémista szemléletű oktatás és az intézmény államszocialista struktúrája ellen, autonómiát, az új médiumok bevezetését és új, tisztakezű vezetőket követeltek. Az iskola elé, a járdára az általuk javasolt három neoavantgárd művész/művészettörténész (Birkás Ákos, Jovánovics György és Beke László) nevét festették fel, majd a rektorhoz

olyan petíciót juttattak el, melyen a felirat minden betűjét egy-egy diák szignálta. (A névsorban a középnevezdek számos, mára befutott vagy ma a főiskolán tanító tagja megtalálható.) A forradalom eredményeként ugyan létrejött az intermédia tanszék, de a rektort a kormány nevezte ki. A Kis Varsó művészcsoporthoz (amely maga is részt vett a lázadásban) munkájában és a hozzá kapcsolódó könyvben az amúgy jól dokumentált esemény (a múlt) elhalványulására fókuszál: a sötétkamrában folyamatosan elhalványuló névsorra a fotó-képregény könyvben szereplő akkori diákok (szükségképpen töredékes) visszaemlékezései és a korabeli fotók közötti feszültség felel. (*Volt Mikrofilm archívum, Budapest, Hold utca 6., nyitva: november 5-ig*)

Városjáték

Az Off-Biennále programjában számos közteri akció szerepel, melyek történeti előzményeit négy kisebb belvárosi galéria mutatja be. A döntően a hetvenes években és a művészet hivatalos intézményrendszerén kívül zajló akciók (illetve a róluk készült fotók és filmek) között számos izgalmas projekt található. Az ismertebbek, s persze a látványosabbak közé tartozik a *Tomislav Gotovac meztelen futkározása zágrábi utcákon*, vagy ennek feminista válto-

Fotó: Vágal Dániel

JIRI KOVANDA CUKORTORNyai

zata (a lengyel Ewa Partum sorazata), a szinte láthatatlanok közé pedig Jiří Kovanda apró cukortornyai. Kevésbé ismert, viszont nagyon izgalmas a lengyel Akademia Ruchu utcaszínház tevékenysége. A viselkedés színházaként is nevezett csoport hétköznapi helyzeteket tett abszurdá; másfél órán keresztül négy helyszínen és ugyanabban az időben négy csoport állt sorba egy-egy hentes előtt, majd még másfél órán át fordítva (hogy kijussanak a boltból).

Aki viszont látni is akar valamit, annak jobban kell igyekeznie – az Off-Biennále program-sorozata november 5-én véget ér. (*Kisterem Galéria, Budapest, Képiró utca 5., Trapéz Galéria, Budapest, Henszlmann Imre utca 3., Vintage Galéria, Budapest, Magyar utca 26., Csendes Társ, Budapest, Magyar utca 18., nyitva: október 27-ig*)

Dékei Kriszta

Lemez

Padlógáz

Mozart: Don Giovanni

■ A legtöbb karmester el van ájulva Mozart zsenialitásától, és a tekintélytisztelet mozgatja a pálcáját. Teodor Currentzis, a permi opera zeneigazgatója, a legújabb, ünnepezt karmester-fenyegetések nem tiszteli Mozartot. Ő szereti. Azonosul vele. Hagyja magát megihletődni a zenéjétől.

Ez érződött már a *Così fan tutte* és a *Le nozze di Figaro* korongjain is. A *Don Giovanni*-ban azonban olyan merészen improvizál, mintha Mozart egyenesen felszólította volna, írja újra a művet. Majd' minden

ütemre jut minimum két olyan hang, amit még soha nem hallottunk. Az improvizáció motorja a fortepiano. Belepofázik mindenbe, kritizál, inspirál, kommentál, kísér, provokál, előjátssza, majd lezárja a soron következő áriát.

Currentzis tempóit már nem lehetne tovább fokozni. De pont ezzel teszi jelen ide-

jűvé, kortársá Mozart zenéjét, mert ez a mi tempónk. Ezt nem a partitúra, hanem mi diktáljuk. Együttese, a MusicAeterna historikus hangszereken játszik, de csak azért, mert ez a

hangzás már természetesebb a fülünknek. Könnyed, áttetsző, hajlékony, tele van a rock elektromos energiáival, hasít, mint egy Stihl fűrész, és nyomában ránk dőlnek a fák.

Pedig nincsenek az előadásban eget rengetően híres énekesek. A szélesebb közönség jó, ha két nevet ismer az egyébként hangfennemen csapatból: Vito Leporello Priantét és Kenneth Don Ottavio Tarvert. Tarver végre átléhető és szerethető figurát farag ebből a pipogya kispolgárból.

Ami közös Dimitris Tiliakos érzéken zseniális Don Giovannijában, Myrtò Papatanasiu megerőszkolt Donna Annájában és Karina Gauvin szerelemfüggő Elvirájában, az a figura hangkioldozásának már-már valószínűtlen plaszticitása. Currentzis lebontja a hallgató és előadó közötti láthatatlan falat, kitérít bennünket a süppedős fülesfotelből. Nem arra szólít fel, hogy közös erővel állítsuk helyre az erotoman macsó által meggingatott társadalmi rendet. Azt akarja, hogy legyünk anarchisták.

- kling -

Sony Classical, 3 CD, 2016